

Тања Д. Анчић¹

ГОЛГОТСКЕ ТЕМЕ КОД САВРЕМЕНИХ СРПСКИХ ПЈЕСНИКА – ОД КРАЈИНЕ ДО КОСОВА

Апстракт: У овом раду методолошки оквир за разумијевање националног страдања искључиво је заснован на духовном искуству православне теологије, а голготске теме у новијем српском пјесништву (од Крајине до Косова) расвијетљене су тако да показују како српска књижевност и даље осјећа шта су духовне потребе националног бића, иако се књижевна мисао налази у искушењу. Циљ овог рада јесте и да покаже колико је важно да та мисао остане на светосавском путу, и да се национално страдање разумије у свјетлу православне духовности, да би у коначници српска култура са свог становишта, заснованог на изворном српском културном обрасцу, светосављу и косовском завјету, вредновала туђа духовна искуства, без страха да би та искуства могла превредновати темељне вриједности на којима почива српска заједница као заједница пред Богом.

Кључне ријечи: геноцид над Србима у НДХ, Крајина, Косово и Метохија, духовни и национални идентитет Срба, српска историја, српска књижевност, православна духовност, српски културни образац, Бранко Ћопић, Дара Секулић, Драган Колунџија, Даринка Јеврић.

У својој историји човјечанство је биљежило падове и прегнућа, а оно што је по нашем мишљењу одлучујуће за напредак човјечанства јесте исто оно што је за цркву важно у сваком времену, а што је апостол Павле у *Посланици Јеврејима* назвао „чула навиком извјежбана за разликовање и добра и зла” (Јевр. 5, 14). Пошто су злочини и дивљаштва, етничка чишћења и геноциди на посебан начин обиљежили 20. вијек, за који би се уопштено могло казати да је вијек у коме је „култура наде замијењена културом страха”², можемо закључити и да је

¹ Ауторка је магистар књижевних наука. Имејл-адреса: tanja.ancic@gmail.com.

² Поглед на утопију измијењен је у модерном добу, након што је свијет доживио процват тоталитарних режима, искусио два свјетска и многе локалне ратове, Холокауст и геноциде, употребу нуклеарног наоружања, хладне ратове. Стога Зорица Ђерговић Јоксимовић у предговору

то вијек напетости и духовне кризе, јер човјек као духовно биће губи осјетила за подвиг и за духовне ствари.

Савремено доба и савремени свијет у суштини функционишу „као јединствено планетарно тржиште на коме се продаје и купује све: од физичких територија, поседа и предмета, преко виртуелног електронског новца и берзанских акција, све до идентитета и суверенитета, памћења, душе, па чак прошлости и будућности!”³

Да би одговориле на изазове савремености, српска култура и просвјета на почетку 21. вијека приоритетно морају да се баве сопственом прошлошћу.

Срби се налазе међу оним европским народима који су у 20. вијеку имали највише људских жртава. У току само једног вијека српски народ је прошао кроз балканске ратове, два свјетска рата, доживио геноцид⁴, дочекао грађански рат, прогоне и етничка чишћења са својих вјековних огњишта (из Книнске Крајине и дијела Босанске Крајине, западне Славоније, Косова и Метохије).

Отуда није необично да су „централна питања српског идентитета”, како каже Мило Ломпар, „везана за значење *сеоба* у српској историји”, а то је својим романом *Сеобе* показао и Милош Црњански, док други моменат у „искуству колективног идентитета” у 20. вијеку представља Јасеновац, као наша колективна трагедија (2015: 525). Узроке за заборав Јасеновца Ломпар је објаснио феноменом „српске кривице”, који је нарочито на снази од времена после Другог свјетског рата, када је за једног српског књижевника и интелектуалца било недопустиво снажно национално осјећање, јер је тада обликован нови културни образац, и створене „генерације људи који никада нису са потребном јасноћом схватили да је над српским народом учињен геноцид у Јасеновцу” (2014: 31). Ту одговорност за заборав Јасеновца носи „титоистички режим”, који је „сакрио одговорност за геноцид над српским народом под лажном симетријом усташа и четника” (2014: 187). А да би се у српском културном обрасцу образовала истинита представа о Јасеновцу, неопходно је, како каже Ломпар, „да сваки појединац проналази део сопственог саморазумевања у

књиге *Историја утопије* свакако не претјерује када за двадесети вијек нуди могући одговор по коме је „култура наде замијењена културом страха” (2005: 337).

³ Епископ Нишки Јован, „Суочење цркве са светом – сведочење као метод цркве”, у: *Савремени човек и савремени свет*, зборник радова, ур. Ненад Остојић и др., Матица српска, Нови Сад, 2015, стр. 71.

⁴ Над српским народом у двадесетом вијеку почињен је злочин геноцида, по дефиницији усвојеној Конвенцијом о спречавању и кажњавању геноцида, на Генералној скупштини Уједињених нација 9. децембра 1948. године. *Декларација о геноциду Независне Државе Хрватске над Србима, Јеврејима и Ромима* – Пета међународна конференција о Јасеновцу 24–25. маја 2011. године у Бањој Луци.

сознању о геноциду”, којим би се образовао „културни образац који није ни у каквом спору са модерношћу нити са европским и хришћанским припадништвом, али је у дубинској сагласности са осећањем идентитета” (2015: 224).

За српску културну политику може бити значајна и размјена са јерменским или јеврејским⁵ искуством у доживљају и разумијевању историје страдања. Међутим, иако српски народ баштини универзалне вриједности, специфичност српског страдања у Другом свјетском рату не може бити објашњена помоћу јеврејског обрасца, нити подстицај за сопствено саморазумијевање може доћи од неког другог, у супротном, као што Мило Ломпар истиче, дешава се да „заједница – вођена туђим интересима као својим – почиње да пориче саму себе” (2015: 537).

Разлика између јеврејског и српског погледа на свијет темељи се и на разлици која постоји између старозавјетне и новозавјетне мисли, а прије сваког угледања на јеврејски културни образац неопходно је разумјети ту различитост у погледу на *феномен жртве, страдања и васкрсења, морала и васпитања, памћења*.

Стога је нужно разумјети да ли се савремена српска култура, па тако и књижевност налазе на светосавском путу, и да ли је српско културно и књижевно памћење засновано на памћењу у Богу и светима.

Атанасије Јевтић пише да „ми људи често нисмо ни свесни колико је велика ствар памћење, и наше, а поготову Божије”, јер памћење у Христу и јесте наша вјечност, „вечно памјатствовање и незаборав Љубави” (1984: 41). Одатле имена, животи, животни путеви и мучеништво српског свештенства као и свих православних вјерника „које по броју и имену само Господ свезнајући зна, заслужују да буду стални наш спомен у срцу, и дуг за наше даље упознавање њихове небоземне тајне”, будући да је тајна сваког људског бића увијек „небоземна, увек богочовечанска”, како је наглашавао Јустин Поповић (Јевтић 1984: 44).

Са становишта историјског искуства српског народа јасно је да су европски и свјетски цивилизатори у више наврата кроз историју покушали да преваспитају српски народ, да би му наметнули европске материјалне вриједности наспрам српских светосавских.

Према ријечима Милана Радуловића, „патријархално-хришћанска цивилизација је једина аутохтона, изворно српска цивилизација, она цивилизација

⁵ Јеврејски народ је након Другог свјетског рата основао средишњи меморијални центар Јад Вашем у Јерусалиму, посвећен жртвама Холокауста, а највећи изазов за ову установу је област образовања. Стога у оквиру Музеја раде међународне школе као и Међународни институт за изучавање Холокауста, као академски огранак Јад Вашема.

коју је народ изградио изнутра, из сопственог духовног и историјског искуства, а не под утицајем других, споља наметнутих цивилизацијских стремљења” (2015: 42–43). Стога је за српску културу пресудно памћење предака и уздање у потомке. Оно, према Радуловићу, „уздиже тако малене патријархалне скупине у којима су Срби живели у велику духовну, заветну заједницу”, а у самом језгру српске народне свијести налази се „завет-договор: завет са Богом, завет са Лазаром и Милошем, завет да се живи не за садашњост него за будућу слободу” (2015: 47).

У основи, српска књижевност од Светог Саве до данас прије своје естетске функције „врши патриотску и националну службу”, и отуда није необично да је управо историја „велика, сржна и носећа тема српске књижевности” (Радуловић 2015: 53–55). Српска књижевност је, према Радуловићу, историзована како на тематском тако и на значењском плану, будући да она „открива смисао човечне егзистенције у историји, доживљава историју као трагедију а не као топли дом у којем уточиште налази човек као изворно духовна личност”. У таквој историји човјек се може опредијелити за царство земаљско или за Царство небеско, за материјалистички или за духовни начин постојања.

У односу према страдању Срба и геноциду, књижевност изнова проналази пут до разумијевања узрока и смисла. Књижевни текстови врло често су усмјерени ка унутра, ка разумијевању расцјепка унутар српског духовног и националног бића, остављајући у позадини физичке повреде и убиства.

Јован Дучић је, сажимајући српску историју у поезију, написао да су „кржаве реке свуд [...] наше међе”:

Носи, реко српска, крв наших синова,
јер кржаве реке свуд су наше међе:
мачеви убица сви су истог кова –
сад носе унуке куд носаше пређе
(*Врбас*)

Та клетва се обистинила и потврдила и након Дучића, јер су поново српске ријеке прокрвариле, у Крајини од 1991. до 1995. године, и на Косову од 1999. до 2004. године. Бројни поетски записи од Крајине до Косова опомињу да су Срби и у ново тисућљеће пошли *путем суза*, ка Голготи. Новију српску топографију упосебљују мјеста страдања – Јадовно, Пребиловци, Јасеновац, Гаравице, Шушњар, Пећ, Призрен, Ђаковица, и тако редом. У српској књижевности то није могао забиљежити један пјесник, него само поезија једног народа. Ради се о поезији страдања и патње, са живим циклусима пјесама, и

ритмом колективног била народа који је прошао Голготу. Такву поезију могли су створити једино пјесници „крстоносци” и прегатоци на путу задобијања слободе: Јован Дучић, Бранко Ћопић, Скендер Куленовић, Стеван Раичковић, Иван В. Лалић, Дара Секулић, Добрица Ерић, Драган Колунџија, Матија Бећковић, Ранко Павловић, Ранко Рисијевић, Ранко Прерадовић, Рајко Петров Ного, Боро Капетановић, Зоран Костић, Драган Хамовић, и многи други. У српском пјесништву то је знак преокрета парадигме – враћање коријену и огњишту српске поезије – право у окриље српске народне душе.

Још је Јустин Поповић казао да „ми живимо на географској и духовној вододелници између два света, између две културе, између Истока и Запада”, а да је „наша народна душа послата [...] у овај загонетни свет, и речено јој је: живи – на оштрици мача!” (2016: 55). За Јустина Поповића „духовна вододелница” је моменат када је Свети Сава српску народну душу „одлучно повео путем Богочовека Христа”, јер је она тада „прогледала и први пут угледала вечну Истину и вечни смисао живота” (2016: 56–57). Он је препоручио и упозорио српску културу на извориште српске философске мисли, на Светог Саву и његово светосавље.

Крајина и дух њене поезије

Срби Крајишници су покушали разумјети своје страдање, а у спомен жртвама подигли су крст на Петровачкој цести. Он тамо и данас стоји, као путоказ од пустиње Земље до пуноће Неба. Прије свих о том крстоносном путу умовале су српске пјесничке главе. Разговор је почео Бранко Ћопић, а наставили Драган Колунџија и Дара Секулић. С њиховим пјесмама о српском страдању у Крајини, на Петровачкој цести, српско пјесништво несвјесно добија циклус пјесама, настајао у временском распону од Другог свјетског рата до најновијег одбрамбено-отаџбинског 1995. године, обједињен пјесничком мишљу о континуитету српског страдања. Ту поезију несумњиво симболише крст, који је једино у хришћанској православној култури истовремено симбол мучеништва и славе.

Ћопић је написао пјесму након једне од офанзива на Грмеч у фебруару 1943. када су јединице Четврте крајишке дивизије са збјегом од око 15.000 цивила биле опкољене на Грмечу, и када је један дио збјега страдао на Петровачкој цести од посљедица хладноће, глади, исцрпљености и бомбардовања. Ћопићева пјесма *На петровачкој цести* пјеснички је споменик страдалницима. Том потресном пјесмом о дјевојчици Марији од седам година, која у избјегличкој

колони на Петровачкој цести вапије за топлим родитељским домом, а страда од непријатељских авиона, Ђопић је указао на усташко-њемачки злочин и тако открио лице убица, а опоменуо све који би се усудили да злочин не осуде. Ђопић тада није слутио да ће пар година послје његове смрти поново кренути избјегличка колона на Петровачку цесту, и да ће други пјесници дописивати његову пјесму – као што су то учинили Дара Секулић и Драган Колунџија.

Пјесникиња Дара Секулић је, у интертекстуалном дијалогу са Ђопићем, на један другачији начин објавила свој „разговор на петровачкој цести”. О властитој везаности за Ђопићево дјело каже: „Бранко има пјесму о петровачкој цести, а ја сам као дијете била тамо. Његова пјесма је била повод за настанак моје пјесме, гдје се обраћам његовом лику, његовој дјевојчици и кажем: *За вријеме у ком си ти остала, а ја издржала.*”

За њу је дјевојчица Марија из Ђопићеве пјесме „на цести остала за зла времена опомена”. Дара Секулић потом уводи своје сјећање и показује шта значи животворна веза у поезији. У пјесми она каже:

Биле смо истих година. / За тебе вријеме не пролази.

[...]

Кроз твој посљедњи топли дах

просула се исторја по дјечјим свескама.

Од твог руменог вјеровања ево мене човјека

да плаче и пјева друмовима и мрава не згази.

Биле смо истих година.

Витице у невријеме отргнуте с питомина у невоље

за вријеме у ком си ти остала а ја издржала.

У њеној пјесми поново долази до једног преламања живота и поезије. Пјесникиња је рођена 1931. године у Кордунском Љесковцу, а 1942. усташе су јој спалиле родну кућу. Након погибије њених родитеља, одрасла је по различитим дјечјим домовима и интернатима.

У једном разговору са новинарима, на питање „Какво осјећање у Вама буди Крајина?”, пјесникиња је одговорила да „и поред свих крвавих аљина, Крајина је њежна и племенита, као и њени пјесници и њена дјеца. Ја сам дијете Крајине”.⁶

За своју отаџбину Дара Секулић је казала: „Моје село не постоји ни на једној топографској, географској или било којој карти. Некада је имало 1.700 становника и звало се Кордунски Љесковац, а сада се не зове никако и у њему нико не живи. Не постоје ни Кордун ни Банија. Банија је Бановина, а Кордун

⁶<http://www.glassrpske.com/kultura/vijesti/Dara-Sekulic-Vrelo-pjesnickog-jezika/45300.html>.

је Карловачка жупанија. Моја једина отаџбина данас је српски језик, али ми и то отимају. Не дај Боже да доживим да ми отму и српски језик. Тиме не би била моја физичка смрт, она је Богом одређена и може бити и дар и казна, него моја духовна смрт.”⁷

О свом животу остављала је бројне записе⁸, али највредније свједочанство о српској жртви и страдању на кућном прагу и огњишту, по безданим јамама, логорима и стратиштима ова пјесникиња је оставила у својој поезији.

Једна песма у њеној књизи *Лицем према сунцу* носи наслов „Ништа нисам избјегла”, а пјесма „Повратак”, у књизи *Касни дани*, завршава стиховима: „Нисам нашла што сам оставила, ни вратила што понијела, овуда само пролазим”.

Ова пјесникиња истовремено „плаче и пјева”, и не свети се него пјесмом памти. Није ли такво памћење срж свих поетских памћења? Дара Секулић је изградила везу са заједницом пјесника који су светосавским памћењем дошли до извора „живе воде”, и у својим пјесмама искрено се радовала том заједничарењу кроз пјесничку ријеч и службовању своме роду.

Књижевно стварање Драгана Колунџије омеђено је Козаром и Крајином, а у духовној вертикали оно представља везу са двадесет и осморо Колунџија којима су узели животе у пјесниковом родном Водичеву, Јасеновцу и на Козари у збјеговима, који су посијани као сјеме по крајишким стратиштима. У савременој српској поезији Колунџија саставља нову пјесничку опомену за нови злочин на Петровачкој цести и страдање избјеглица из Крајине, које су у колонама бјежале испред хрватске војске, током акције Олуја у августу 1995. године. Пјесму *На Петровачкој цести, поново* Колунџија посвећује Ћопићу, који је пола вијека прије забиљежио да се „умножавају [...] по свијету црни коњи и црни коњаници”, а Колунџија пише о „светским силницима”, који „границе нове отаџбине у проливеној нам крви цртају”.

⁷ <https://www.nezavisne.com/kultura/knjizevnost/Dara-Sekulic-za-NEZAVISNE-Moja-jedina-otadzbina-je-srpski-jezik/328313>.

⁸ „Оно што сам преживјела као дијете, у јуну 1942. године, није било избјеглиштво, већ стравичан покољ житеља Кордунског Љесковца: жена, дјеце и стараца, јер очеви и браћа су били у партизанима, борили се против фашиста, усташа. Покољ је извршен и над становништвом многих српских села у околини Слуња, Цазина, Плитвица. Био је то покољ и свих чланова моје породице и породице моје мајке, који нису успјели да се сакрију или побјегну. Избјећи, значило је и спасити се, наравно – и патити се, дуго и болно се пребијати по свијету, не имати ни дома ни крова. А никада се сви не врате тамо откуда су побјегли, на путу повратка многи нађу своју смрт. Бјежањем је, нажалост, обиљежено и моје дјетињство и моја старост, и то се не само осјетило већ болно показало у мојој поезији. [...] Највећа несрећа избјеглиштва је у томе што човјек нигдје више не живи пуним срцем” (<http://nermanabegagic.over-blog.com/2016/12/sara-sekulic.html>).

Драган Колунџија свједочи да љубав према својој земљи и свом народу доноси радост, а не муку, а поезија најбоље осјећа пуноћу значења појма отаџбина и у физичком и духовном смислу. Ако је судбина за српски народ „идеја о смисленом Божијем промислу”, као што каже владика Николај, онда је и Крајина земља крви и суза, патње, боли и мучеништва, на чијој земљи живи страдални и мученички народ, али узвишен у свом трагању за смислом, за истином и Божанским поретком.

Завјетна домовина у поезији Даринке Јеврић

Још је владика Николај записао да је Косово „величанствени жртвеник једног народа”, „узвишена епопеја мистике и славе православног Балкана”, „апотека лекова за све духовне и моралне недуге”, „извор надахнућа и чистишти савести свих познијих поколења”, „свето поље и животворна гробница” (2003: 95).

Ако је у српској књижевности вијековима Косово било друго име за Отачаство, завјетну домовину, и у канонском смислу мјера за суштину, у савременој поезији Даринке Јеврић задржана је та вјековна симболика, а њену страдалну судбину приближило судбини Косовке Дјевојке. Њено осјећање позвања за више ствари и завјетно опредјељење садржано је у свједочанству у вријеме егзодуса Срба 1999. године, па све до мартовског погрома 2004. године када је пјесникиња остала да својим животом и поезијом покаже да су Косово и Метохија земља без које Србима нема ни неба. Зато је казала: „Ја са Косова не идем, то не би било сагласно мојој поезији”. Пјесникињина кроткост и понизност и у годинама заточеништва у Приштини нису је погордили, па је Божијом промисли уздигнута до чувара светиње Храма и поезије, рода и отачаства. Та храброст не полази само од њене женске и пјесничке душе него од повјерења у Бога и свете, а чија поезија је отисак те наде. У њеним „записима о домовини” наилазимо на слутњу која потреса свако биће осјетљиво за поезију, зато што су то злослутна предсказања, која опет пјесничким умијећем постају вјечни ход историје и дио нашег заједничког одступања пред тајном живота, смрти и сеоба.

У књигу сеоба
Као у вајкадашње доба
Низ омеђине, кратере црних јама
Снова се уписује себар

Нулта година опет!

(Нулта година)

У пјесникињиној Отаџбини, коју назива „црногорицом завјетном” (у пјесми *Аве Југославија*), ново тисућљеће доноси само ново страдање.

Кад имаш хумане стране непријатеље
 Љутог унутрашњег непријатеља
 Па домаће издајице приде
 Те комшијску доушну свиту
 Тешко је домислит генијалну стратегију одбране
 У шеснаестоспратници без подрума
 (*Дефетисткиња Мара*)

Даринка Јеврић учила је „дубок газ” између оних малодушних и оних који су спремни на жртву, свјесна да „најпослије све је отишло на добош, бој / до ова зера душе” (*У цик мрака ревнујем*). У заточеништву као да је спознала и тиме се утјешила да је „смрт [...] најмоћнији доказ / да постојимо” (*Заточеници*), и у коначници ослободила свих страхова. Даринка Јеврић је у срж свог поетског осјећања уткала светосавску философију живота, и разумјела, попут владике Николаја, да „отаџбину не чини само земља отаца него и идеали и врлине и херојство и светитељство и обичаји и светиње и олтари и умотворине и рукотворине и ћивоти и гробови отаца” (Велимировић 2003: 93).

Њена поезија је умовање о човјеку, гријеху и љубави, и смисаоно је подударна са мишљу Јустина Поповића, који је казао да: „грех не може постојати за човека за кога не постоји Бог, јер је грех – грех пред Богом. Ако Бога нема, онда – ни греха нема, ни зла нема, ни злочина нема” (Поповић 2016: 61). Њена пјесничка чула дубоко осјећају свијет и Бога, спремна на подвиг и жртву.

Цјелокупној Даринкиној заоставштини – књигама, рукописима, сликама, у Приштини више пута је пријетило потпуно уништење. По Божијем промислу, преко добрих људи, већином пјесника, који су тако селили цијелу једну културу, спасена је и њена библиотека. Након Даринкине изненадне смрти остао је и један страх, да можда задуго неће бити таквих бораца и прегалаца који би у тешким временима умјели „на страшном мјесту постојати”. Нарочито свијетли њена неостварена замисао да у Приштини, под окриљем галерије „Иконос”, обнови српску културу, о чему је оставила бројне скице, записе и планове, у којој би своје мјесто нашло цјелокупно косовско српско благо, слике и књиге, успомене, фотографије и предратни дневници. У њеном обраћању Министарству културе 29. 12. 1999. за подршку и скромну помоћ пише: „Та српска кућа бринула би о презентовању и афирмацији националне културе – кроз активности Галерије и, надамо се, будуће библиотеке, поетског

театра, мултидисциплинарне трибине итд.”⁹ Иако са сумњом у вољу и истрајност српске националне интелигенције да коначно ствари сагледа „са српског становишта”, на шта упорно упућује Мило Ломпар, оваква самопожртвованост какву је показала Даринка Јеврић у свом залагању и раду на пољу српске културе могла би представљати и један утемељен образац у процесу самоочувања српског духовног и културног јединства и националног опстанка.

Збирка пјесама *Посланице с Проклетија* објављена је постхумно. У њој се налази десет пјесама које је Даринка објављивала по часописима, па се донекле и у овој збирци могу сматрати њеном посљедњом вољом. По сазнањима приређивача, многе пјесме су заувјек изгубљене иако се знало за њихово постојање, а сачувана рукописна заоставштина коначан облик добила је у тој књизи поезије, коју су, готово са осјетљивошћу за сакрално, приредиле Митра Рељић и Нада Павићевић. Зато је ова збирка нарочита драгоценост у новијој српској поезији, достојно свједочанство о патњи, мучеништву и страдању.

Њена поезија може се именовати и као нови косовски циклус пјесама, из којих је Даринка Јеврић вјешто умјела да протјера сваку личну слабост и бол, а остави чисту поезију страдања и патње, јер је одувијек знала да човјек и народи служе онда када се налазе у подвигу љубави и жртве. Умјесто тјескобе те пјесме нуде саосјећање у патњи и болу. За Даринку Јеврић српска књижевност је свједочанство о христоликости српске културе. Одатле и њена поезија представља пут навише! Достојно косовско завјештање, звоно и опомена вијековима – посланица свим Србима и свуда, да у њима трагају за собом.

Закључак

Савремена српска поезија у својим главним токовима има представнике који се налазе на оној страни која његује традиционалне вриједности и која се оснажује вјером, у толикој мјери да је њихова поезија отјелотворење свих духовних преображаја српског националног бића од Светог Саве до данас, а међу њима заслужно мјесто имају и Јован Дучић, Дара Секулић, Драган Колунџија и Даринка Јеврић.

Рат и страдање, као и бјежање и изгнанство обиљежили су њихову личну судбину, а отуда се све то болно показало и у њиховој поезији. Они су показали да једино пуним срцем живе у својој поезији, која остаје једини топли дом након порушеног или изгубљеног огњишта. Као што Крајина живи у срцу својих

⁹ Митра Рељић, „Чист образ, умивена душа”, у: Даринка Јеврић, *Посланице с Проклетија*, приредиле Митра Рељић и Нада Павићевић, Београд, 2008, стр. 120–122.

пјесника и у поезији „бола и поноса” тако и Косово живи у поезији, и од ње очекује да га одбрани. Тај виши смисао поезије разумјели су наши пјесници, као Даринка Јеврић, и на томе до смрти предано раде.

Извори

1. Јеврић, Даринка (1998), *Јудин пољубац: пјесме*, Београд: Драганић.
2. Јеврић, Даринка (2004), *Дечанска звона и друге песме*, Нови Сад: Завод за културу Војводине.
3. Јеврић, Даринка (2008), *Посланице с Проклетија*, приредиле Митра Рељић и Нада Павићевић, Београд: СКЗ.
4. Колунџија, Драган (2000), *Ничија кућа: изабране и нове песме*, Београд: Базалт.
5. Колунџија, Драган (2002), *Век у ратовима и у љубави*, Рума: Српска књига.
6. Колунџија, Драган (2012), *Дарови и ударја*, Београд: Чигоја штампа.
7. Колунџија, Драган (2017), *Затвореник у ружи*, Београд: Танеси.
8. *Прогнани Орфеји: антологија српске избегличке поезије из Хрватске, Босне и Херцеговине и са Косова и Метохије с краја двадесетог века* (2015), приредио Ненад Грујичић, Сремски Карловци: Бранково коло.
9. Секулић, Дара (1983), *Пјесме (избор)*, Сарајево: Веселин Маслеша.
10. Секулић, Дара (1997), *Изабране песме*, Нови Сад: Дневник.
11. Ђопић, Бранко (1976), *Партизанска лирика*, Београд: Просвета.
12. *Шум живог Шушњара: пјеснички зборник* (1997), припремили Душан Праћа и др., Бања Лука: Слово.

Литература

1. Асман, Јан (2011), *Култура памћења*, Београд: Просвета.
2. Велимировић, Николај (2003), *Изнад Истока и Запада*, књ. 3: *Српска душа*, избор и поговор епископ бачки Иринеј, Нови Сад: Беседа.
3. Јевтић, Атанасије (1993), *Српски завичај*, Приштина: Јединство.
4. Јевтић, Атанасије (1984), *Од Косова до Јадовна*, путни записи, Београд: ауторско издање.
5. Ломпар, Мило (2014), *Повратак српском становишту*, Београд: Catena mundi.
6. Ломпар, Мило (2015), *Дух самопорицања*, Београд, Catena mundi.
7. Поповић, Јустин (2016), *Светосавље као филозофија живота*, Београд: Хришћанска мисао.
8. Радуловић, Милан (2015), *Српски културни образац и српска књижевност*, Фоча–Београд: Православни богословски факултет Светог Василија Острошког – Институт за књижевност и уметност.

9. *Ризничари и памтителји – Православна духовност српске књижевности XX вијека* (2013), Ранко Поповић [и др.], Бања Лука: Филолошки факултет.
10. *Савремени човек и савремени свет*, зборник радова (2015), ур. Ненад Остојић и др., Нови Сад: Матица српска.
11. *Свето писмо Старог завета – Стари завет по преводу Ђуре Даничића* (2005), Београд–Шабац–Ваљево: Глас цркве.
12. *Свето писмо Новог завета – Нови завет по преводу Вука Стефановића Караџића и Светог архијерејског синода са исправкама Светог Владике Николаја* (2005), Београд–Шабац–Ваљево: Глас цркве.
13. *Servije, Žan* (2005), *Istorija utopije*, prevela Vera Pavlović, Beograd: Clio.
14. Шијаковић, Богољуб (2011), *Брига за жртву: памћење имена и спомен српске жртве*, Београд: ауторско издање.

THE THEME OF GOLGOTHA IN CONTEMPORARY SERBIAN POETS – FROM *KRAJINA TO KOSOVO*

Summary

In this paper, the methodological framework for understanding the theme of national hardship is solely based on the spiritual experience of the Orthodox theology, with Golgotha-related themes in recent Serbian poetry (from the region of Krajina to the province of Kosovo) highlighted in order to show that Serbian literature is still aware of the spiritual needs of Serbs, although it is severely challenged.